

Vasario 16-osios gimnazijos ir jos Kuratorijos reikalai

Vykstančiose diskusijose dėl Vasario 16-osios gimnazijos ateities matosi, kad daug kam nėra žinomi mokyklos ir jos Kuratorijos steigimo aplinkybės ir paskirties istorija. Todėl gal bus pravartu nors trumpai ir apie tai pakalbėti.

Kai dėl daugumos lietuvių karo pabėgėlių emigracijos į užjūrius Vokietijoje dėl mažo mokinių skaičiaus užsidarinėjo viena po kitos stovyklose veikusios gausios (per 25) gimnazijos, Vokietijos Lietuvių Bendruomenės (VLB) Valdyba savo **1950 m. rugpjūčio 18 d.** posėdyje nutarė Vokietijoje išlaikyti nors vieną (dar nesilikvidavusią) gimnaziją Diepholzo miestelyje. Tą datą reikia laikyti Vasario 16-osios gimnazijos įsteigimo data, nors vardas jai duotas 1951 m. sausio 2 d. posėdyje, o pats krikštas įvyko tik 1951 m. vasario 16 d. Nuo jos įsteigimo iki 1968 m. birželio 30 d. Vokietijos LB Valdyba tiesioginiai rūpinosi visu gimnazijos išlaikymu.

Mintis sukurti specialų juridinį asmenį vien gimnazijos reikalams tvarkyti, neatsirado staiga. Jau ką tik gimnaziją įsteigus, buvo manančių, kad jai ir VLB Valdybai būtų naudingiau, jei gimnazija turėtų savo organą, kuris ja viena tesirūpintų. Jis atlaisvintų VLB Valdybą nuo didelės darbo naštos ir atsakomybės ir palengvintų jai geriau atlikti savo kitus tiesioginius uždavinius. Kita vertus, gimnazijai taip būtų suteiktas pastovesnis pagrindas (kas keletą metų pasikartojantys Tarybos ir Valdybos rinkimai!) ir ji nebūtų surišta iš esmės su pabėgėlių reikalais, t.y. neturėtų politinio atspalvio, o būtų įstaiga, kuri rūpintųsi vien švietimo reikalais. Priimtinau toks darinys vėliau atrodė ir gimnaziją finansiniai remiančios vokiečių Pabėgėlių reikalų ministerijos pareigūnams, nes išlaidas švietimui ir mokyklai kasmetinėse parlamento valstybės biudžeto sudarymo komisijose jiems būtų lengviau pagrįsti.

Todėl **Vokietijos LB Taryba** savo 1968 m. kovo 31 d. posėdyje pagaliau **priėmė Vasario 16-osios gimnazijos Kuratorijos statutą**. Pagal jį, Kuratorijai buvo pavesta ateityje savarankiškai tvarkyti visus gimnazijos išlaikymo reikalus, o Lietuvių Bendruomenei, kaip savininkei, joje pramatyta daugiausiai atstovų: tuo metu iš vienuolikos penki. Todėl nors teoriškai nuo tada gimnazija pasidarė tiesioginiai nuo LB nepriklausoma, tačiau praktiškai ji liko ir toliau viena iš svarbiausių LB Vokietijoje institucijų. Kuratorijos nariais tapti buvo kviečiamos institucijos bei organizacijos, kurios rūpinosi lietuvių švietimu arba kurios jau tada padėjo išlaikyti gimnaziją.

Pagal 1968 m. priimtą Gimnazijos kuratorijos statuto 8 straipsnį ją sudarė tokie nariai:

- 1) 4 nariai, renkami PLB Vokietijos Krašto Tarybos,
- 2) 1 Krašto Valdybos atstovas iš valdybos narių,
- 3) Lietuvių katalikų sielovados Vokietijoje direktorius arba jo įgaliotas asmuo,
- 4) Lietuvių evangelikų sielovados Vokietijoje senjoras arba jo įgaliotas asmuo,
- 5) 1 narys, paskirtas BALF'o organizacijos,
- 6) 1 narys, paskirtas Lietuvių fondo,
- 7) 1 narys, paskirtas kun. B. Suginto, kol jis vadovauja būreliams,
- 8) Gimnazijos direktorius yra nuolatinis Kuratorijos narys.

Kuratoriją sudaryti turėjo tik lietuvių organizacijų atstovai. Vokiečių vyriausybės įstaigos, kurios jau tuomet stambiomis sumomis rėmė gimnaziją, atsisakė būti Kuratorijoje nariais.

Tarybos priimtuose bendruosiuose Statuto nuostatuose apibrėžtas Kuratorijos tikslas ir uždavinys: **išlaikyti lietuvišką mokyklą su bendrabučiu:**

„Draugija vadinasi Lietuvių Vasario 16 gimnazijos Kuratorija; ji yra užregistruota draugijų sąraše; jos būstinė yra Hemsbache - Rennhofo pilyje, Romuvoje.

Kuratorijos tikslas: išlaikyti Vasario 16 gimnaziją ir jos bendrąbūtį; nuolat rūpintis gimnazijos egzistencija, mokomuoju personalu ir mokiniais; budėti, kad gimnazijoje besimokantis lietuvių jaunimas būtų auklėjamas krikščioniškos dorovės ir demokratinės tolerancijos dvasia; kad jis turėtų sąlygas pasisavinti lietuvių tautines ir kultūrinės savybes bei papročius; kad gimnazijoje būtų mokama lietuvių kalbos, Lietuvos istorijos ir geografijos.“

1968 m. balandžio 28 d. Romuvoje įvyko Vasario 16-osios gimnazijos kuratorijos steigiamasis susirinktas, į kurį atvyko pakviestųjų institucijų ar organizacijų skirti ar rinkti atstovai.

Vokietijos LB Tarybos rinkti: tėv. Alfonsas Bernatoniš, OFM Cap., dr. Petras Karvelis, Erdmonas Simonaitis ir inž. Jonas K. Valiūnas; VLB Valdybos skirtas atstovas ltn. Jurgis Barasas; Lietuvių katalikų sielevados atstovas teis. Justinas Lukošius; Vasario 16-osios gimnazijos direktorius Vincas Natkevičius, M.A.

(Kitos pagal Statuto § 8 turėjusios teisę skirti savo atstovus organizacijos, juos paskyrė vėliau: Evangelikų bažnyčios senjoras kun. A. Keleris savo atstovu kun. Juozą Urdžę paskyrė 1968 metų vasarą, BALFas – dr. Joną Norkaitį 1969 rudenį, kun. Benediktas Sugintas – stud. Petrą Nevulį 1970 m. Vietoj mirusio E. Simonaičio 1969 m. Tarybos išrinktas dr. Vilius Lėnertas, o Kuratorijos 1970 m. laisvai rinktas narys kun. Bronius Liubinas.)

Kuratorijos steigiamasis susirinkimas apsvarstė **Vokietijos LB Tarybos pateiktą Statutą, jam pritarė ir jį galutinai priėmė.** Taip pat buvo išrinkta ir pirmoji Kuratorijos valdyba, kuri pareigomis pasiskirstė šitaip: pirmininkas – gimnazijos direktorius Vincas Natkevičius, M.A., vicepirmininkas – teis. Justinas Lukošius, išdininkas – ltn. Jurgis Barasas.

Faktinis ir buhalterinis gimnazijos atskyrimas nuo VLB Valdybos įvyko 1968 m. birželio 30 d. Liepos 1 d. gimnazija buvo tvarkoma jau naujo šeimininko. Vasario 16-osios gimnazijos Kuratorija 1968 m. lapkričio 11 d. Weinheimio teismo draugijų registre buvo įregistruota kaip juridinis asmuo („e.V. eingetragener Verein“).

VLB Taryba Kuratorijos žinion laikinam naudojimui pervedė mokyklai bei bendrąbūčiui reikiamus pastatus bei sklypą, išnuomodama viską už 1,-- DM per metus. Per visą nuomos laiką Kuratorija **prisiėmė atsakomybę rūpintis** tvarkingu sodybos užlaikymu, kelių ir parko švara ir visų išnuomotų pastatų bei įrengimų remontais iš lauko ir vidaus. Mokyklai nustojus veikti, visi nauji pastatai, įrengimai, keliai, sporto aikštelės, kuriuos Kuratorija nuomos metu pastatys ar įrengs **turėjo grįžti Vokietijos lietuvių bendruomenės žinion.** (Iš šalių sutarties). VLB Valdyba, perdavusi gimnazijos tvarkymą, liko iš tiesų be jokių finansinių rezervų ir negalėjo ją toliau didesne apimtimi sutelkti.

Su šiuo žingsniu galutinai buvo sukurtas specialus atskiras lietuvių gimnazijai išlaikyti organas, tačiau jis niekuo neišskyrė gimnazijos ir Bendruomenės. Ateities ryšį tarp Bendruomenės ir Kuratorijos taikliai išreiškė gimnazijos direktorius V. Natkevičius savo 1968 m. pranešime VLB Tarybai: „*Buvo noras ir pačių lietuvių tarpe atskirti gimnaziją nuo Bendruomenės šiek tiek akivaizdžiau, tačiau jokių būdu jos neišskirti iš Bendruomenės. Todėl ir nustatyta, kad Bendruomenė Kuratorijoje turi daugiausia atstovų. ... Bendruomenė ir gimnazija yra surištos neišardomais ryšiais, viena be kitos negali kaip reikiant egzistuoti. Todėl Bendruomenininkų nuoširdi parama gimnazijai yra būtina*“. Bendruomenei ir toliau rūpėjo gimnazijos likimas, jį ją pagal išgales rėmė, nors į jos kasdieninius reikalus ir nesikišo. Gimnazija buvo vienintelė didesnė lietuvių tvarkoma įstaiga Vokietijoje su apmokamais tarnautojais ir kitais tokioms įstaigoms būdingais resursais. Todėl visai natūralu, kad Romuvos sodyba su lietuviams priklausančiais pastatais, virto ir kitų lietuvių organizacijų ir net viso veikimo centru.

Todėl yra tikrai tragiškas ir pragaištingas nesusipratimas, kai ypač paskutiniaisiais metais yra bandoma dirbtinai supriešinti abi organizacijas visiškai ignoruojant jų bendrą tikslą, istorinį ryšį ir natūraliai išaugusį simbiozinį santykį. Tai yra visais atžvilgiais kontraproduktyvu ir gali būti daroma tik arba iš padėties nesupratimo arba blogos valios.

Gimnazija yra ne kieno nors (ir ne Kuratorijos valdybos) asmeninė nuosavybė, kad galėtų būti taip savo nuožiūra tvarkoma, lyg būtų privati bendrovė. Ji yra visos Bendruomenės nuosavybė, todėl jos veikla yra su pagrindu įdėmiai visuomenės stebima ir jautriai reaguojama į pasitaikančius skaidrumo ar nustatytų pagrindinių tikslų nesilaikymo atvejus.

Kuriant Kuratoriją nelengva buvo rasti tinkamą formą. Nors ir tik laikinam naudojimui į kitas rankas reikėjo atiduoti ne vien organizacinį vienetą, bet ir sunkiai sutelktą didelį medžiaginį turtą. Atskyrus gimnaziją nuo tiesioginės Bendruomenės atsakomybės viltasi išvengti dienos politikos reikalų, kurie dažnai kenkdavo gimnazijos pedagoginiams tikslams, tikėtasi gimnazijos vadovų su didesne patirtimi auklėjimo ir mokymo srityje, negu kad jų būdavo VLB Tarybos narių sudėtyse.

Didelis klausimas stovėjo ir prie Kuratorijos valdybos konstrukcijos. Keliasdešimt tarnautojų turinčiai įstaigai vadovauti numatyta trijų asmenų valdyba, iš kurių du jos nariai (taupumo sumetimais, kaip ir visi likusieji Kuratorijos nariai) dirbo tik visuomeniniais pagrindais. Tai reiškė, kad bene visas darbas turėjo gulti ant to vieno pilnai apmokamo asmens, būtent samdomo gimnazijos direktoriaus, pečių. Gimnazijos direktoriui buvo uždėta visa atsakomybė už sutelktą gimnazijai ir bendrabučiu reikiamų finansų, už mokinių paiešką, mokytojų bei ūkio personalo sąstato komplektavimą ir mokyklos funkcionavimą bei administravimą, pastatų išlaikymą. Visų šių darbų atlikimą jis turėjo užtikrinti, samdant iš savo įstaigos resursų reikiamus darbuotojus.

Iš reikalo turėti atsakingą ir stiprią poziciją turintį įstaigos vadovą, galima suprasti ir šiandien daug kam gal sunkiai suvokiamą nuostatą Statute, numatančią rinktam gimnazijos direktoriui automatiškai vietą valdyboje. Darbas su atsitiktinai į Kuratorijos valdybą papuolusiais, nors už viską atsakančiais, sunkiai pasiekiamais ir ne visuomet reikiamas kvalifikacijas turinčiais savanoriškai veikiančiais nariais, kitaip būtų sunkiai įmanomas.

Kontrolė lieka išsaugota Kuratorijos išrinktos Kontrolės komisijos rankose. Kadangi niekas negali kontroliuoti savo paties veiklos, tačiau būtina užtikrinti, kad jai nebūtų trukdoma tvarkingai atlikti savo darbą, o atleidžiant Kuratorijos valdybą nuo metinės finansinės atsakomybės, patys Valdybos nariai nebalsuotų. To vienareikšmiai reikalauja ir atitinkami valstybiniai įstatymai (§ 34 BGB).

Pasirinkta nors ir netobula Kuratorijos konstrukcija funkcionavo visai neblogai tol, kol buvo užtikrinta, kad gimnazijos administracijoje dirbtų pastovūs, nuolatiniai pilno etato darbuotojai, kol į Valdybą buvo renkami gerai gimnazijos padėtį ir gyvenimą perpratę netoli Hiutenfelde gyvenantys asmenys, kol ir organizacijų siūsti atstovai Kuratorijoje buvo artimiau susipažinę su specifinėm mokyklos problemom.

Visa tai netolimoje praeityje suiro. Įvairių dalinai ir tragiškų įvykių pasėkoje sugriuvo visas nusistovėjęs administracinis aparatas. Naujiems žmonėms reikėjo pradėti dirbti, daugumoje visiškai tam nepasirengusiems, pakankamai nesusipažinusiems su padėtimi ir teisiniais reikalavimais. Ir iki šiol vis dar tenkinamasi sunkiai permatomais patarėjų provizoriumais. Direktoriai atvyksta iš kito pasaulio, kurių ne visos praktikos čia priimtinos. Valdybos nariai gyvena toli nuo gimnazijos ir retai ten pasirodo. Panašiai toli nuo gimnazijos reikalų stovi dalis ir Kuratorijos atstovų, kurie apie faktinę gimnazijos padėtį sužino tik iš kitų „pasakojimų“. Kadangi reikalai dažnai yra gana sudėtingi ir nenorima į juos gilintis, paliekama juos iš esmės neišnagrinėtus Dievo valiai.

Iš to, kas pasakyta betgi seka, kad Kuratoriją sudaryti buvo kviesti ir iki šiol yra kviečiami ne atskiri privatūs fiziniai asmenys, o organizacijos ar institucijos, kurios padėjo ir padeda išlaikyti gimnaziją, taigi **juridiniai asmenys**. Pastarieji, prisiėmę kvietimą, tuo pačiu prisiėmė vyk-

dyti ne bet kokią veiklą, bet užtikrinti pagrindinį Statute formuluotą tikslą „išlaikyti Vasario 16 gimnaziją ir jos bendrąsias ...“ ir yra galutinėje sąskaitoje atsakingi už tikslo įgyvendinimą ir savo paskirtų atstovų veiklą Kuratorijoje. Lauktina, kad sutikusios tapti Kuratorijos nariais organizacijos ir įstaigos daugiau nei iki šiol domėtusi jų paskirtų atstovų veikla Kuratorijoje. Ypač dabar, kada visi ženklai rodo, jog gimnazijos vairas sukamas **lietuviškumo mokykloje likvidacijos** kryptimi.

Kiekvienu atveju kviesti nariai ir jų skirti atstovai neturi jokio mandato siekti kitų (savo susigalvotų) tikslų, negu Statute apibrėžta. Tiesa, Lietuvai tapus nepriklausomai ir vokiečių valdžiai atsisakius toliau įprasta apimtimi remti lietuvių gimnaziją, o Lietuvos Vyriausybei nesiryžtant kompensuoti visą vokiečių nutrauktą paramą, buvo rastas finansavimo modelis, 2000 m. atvėręs duris į gimnaziją ir vokiečių vaikams. Tas pirminio tikslo išlaikyti lietuvių gimnaziją **nepanaikino**. Todėl, jeigu kviesti nariai į Kuratoriją ateityje nenorėtų ar negalėtų išpildyti nustatytų tikslų, tada jiems beliktų šių priimtų pareigų atisakyti ir iš Kuratorijos išstoti.

Gal būt, pasikeitus laikams, lietuvių gimnazija nebus reikalinga. Bet tą nustatyti ir evtl. mokyklą uždaryti arba esminiai pakeisti jos pobūdį **gali tik rinkti Vokietijos Lietuvių Bendruomenės organai – VLB Taryba ir VLB Valdyba**.

Gimnazija nuo pat savo įkūrimo turėjo sunkumų įvairiuose srityse. Todėl ir šiuometinės problemos yra ne taip jau stebinančios. Tačiau ji išsilaikė taip ilgai, kadangi už jos egzistenciją vieningai ir sutartinai buvo nuolat **kovojama** iš įsitikinimo, jog tautinę tapatybę svetur išlaikyti yra ne vien tėvų uždavinys, o visos Bendruomenės! Dabar pridėtume, kad tai turėtų būti ir Lietuvos valstybės pareiga. Bet ar dar yra pasiryžimo už tai taip besąlygiškai kovoti?

Dr. Vincas Bartusevičius
VLB Garbės pirmininkas

Wittlichas, 2017 m. rugpjūčio 10 d.